

ΔΙΠΤΥΧΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Λανθάρφου - Σπέρφης

2000-Β

ΕΒΣ Σπέρφης

ΕΚΔΟΣΙΣ

ΔΠΟΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σταθμοί της ιστορικής
πορείας της εν Ελλάδι Εκκλησίας

Η διοχλιετής ιστορική πορεία της Εκκλησίας διά τόν ευσγγελισμόν τού κόσμου εθεμελιώθη εις τόν βασικόν άξονα του κηρυγματος τών Αποστόλων άπό τών Ιεροσολύμων μέχρι της Ρώμης «καί έως εσχάτου της γης», ως δηλοί ό ευσγγελιστής Δουκός εις τός Πράξεις Αποστόλων (1,8), διότι ό άξων ούτος έκάλυπτε τόν ελληνορωμαϊκόν κόσμον καί ηνοιγε τός προοπτικάς εις τόν ευύτερον περίγυρον. Η Ελλάς ευρίσκετο εις τό κέντρον του άξωνος τούτου, διό καί έτέθη εις τό επίκεντρον της άποστολής του άποστόλου τών έθνών Παύλου.

Η κατά τήν συνεδρίαν λουπόν της 20ής Ιανουαρίου 1999 ληφθείσα άπόφασις της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, περί άφιμερώσεως τών «ΔΙΠΤΥΧΩΝ» τού σωτηρίου έτους 2000 εις τήν έπέτειον δύο σημαντικών γεγονότων της ιστορίας αυτής, υπήρξεν όμολογουμενως λίαν έπιτυχής.

Είναί δε τά γεγονότα ταύτα: πρώτον μέν ή χλιεστή ένακοισοστή πενηκοστή άφιμετηρίς άπό της έλευσεως του άποστόλου τών Έθνών Παύλου εις τήν Ελλάδα (49/50 μ.Χ.), ή όποία ηνωξε τήν όδόν του εκχριστιανισμού όλων τών λαών της Ευρώπης, κατά τήν πρώτην χλιετιαν του ιστορικού βίου της Εκκλησίας, δεύτερον δε ή έκαιοντα-πεντηκονταετής τουαύτη άπό της κανονικής Ανακηρύξεως του Αυτόκεφάλου της Εκκλησίας της Ελλάδος (1850), τό όποιον επέστρεψε τήν μαρτυρία, αδιάκοπον καί ενεργόν παρυσίαν της Εκκλησίας του ελλαδικου χώρου εις τήν διοχλιετή άκτινοβολίαν της χριστιανικής πίστεως εν τώ κόσμω.

Πρόκειται περί κορυφαίων γεγονότων της μακαβαίου ιστορίας της ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, τὴν σπουδαιότητα τῶν ὁποίων θὰ ἐξάσθωμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Α. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἡ ἔλευσις τοῦ ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου καὶ τῶν συνεργατῶν του ἐν Ἑλλάδι συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὴν ἰδρυσιν τῆς πρώτης ἐν Ἐνθῶπῃ ἀποστολικῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων. Εἶναι γνωστὸν τὸ «ὄραμα», τὸ ὁποῖον «διὰ νυκτὸς ὤφθη τῷ Παύλῳ» (Πράξ. 16, 8-10), καθ' ὃν χρόνον εὐχίσκετο ἐν Τρωάδι: «Ἄνθρω τις ἦν Μακεδὼν ἐστὼς, παρακαλῶν αὐτόν καὶ λέγων· διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν. ὥς δέ τὸ ὄραμα εἶδεν, εὐθέως ἐξητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Μακεδονίαν, συμβιβάζοντες ὅτι προσέκληται ἡμᾶς ὁ Κύριος εὐαγγελίσασθαι αὐτούς».

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν πνευματικὴν ἐστὶαν τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου ἀπετέλει σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν Παύλου, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει τὸ κήρυγμα τοῦ Ἐὐαγγελίου εἰς τὸν ἑλλαδικὸν γῶγον ὡς ἑπιτελικὸν στόχον τοῦ ἑαποστολικοῦ προγράμματος αὐτοῦ καὶ σημαντικὴν γέφυραν διὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς τὴν Ἀσίαν.

Οὕτως, ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνοδευόντες αὐτὸν Σίλας, Τιμόθεος καὶ Λουκᾶς, κατ' ἐπιταγὴν Κυρίου, ἐφθασαν εἰς Φιλίππου τῆς Μακεδονίας «εὐαγγελίσασθαι αὐτούς». Ἐρέθησαν οὕτω τὰ θεμέλια τῆς πρώτης ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Παῦλος συνέχισε τὴν ἑαποστολικὴν του πορείαν, ἰδρύων μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλας Ἐκκλησίας ἀνά τὴν Ἑλλάδα. Παρὰ τὰς ἀντιδράσεις ἢ καὶ διώξεις τῶν Ἰουδαίων, τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Παύλου δέν ἀνεκόπη. Ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Βέροια, αἱ Ἀθήναι καὶ ἡ Κόρινθος θὰ ἀποτελέσουν τοὺς ἐπιμέρους οημαντικὸς ἑαποστολικὸς στόχους τοῦ Παύλου καὶ εἰς

τὰς πλῆεις αὐτὰς θὰ ἰδύσῃ Ἐκκλησίας. Ἐθεμελίωσε τοιοῦτοτρόπως ὁ Παῦλος, ὁ ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν, τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Παύλου ἰδρυθεῖσαι ἀποστολικαὶ Ἐκκλησίαι θὰ ἀποτελέσουν ἐφεξῆς τὰ κύρια ἑαποστολικά κέντρα διὰ τῶν ὁποίων, μετὰ ταῦτα, θὰ διαδοθῇ καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ ὁ Χριστιανισμὸς εἰς ἀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα (τέλη τοῦ Γ' καὶ ἀρχῆς τοῦ Δ' αἰῶνος).

Οἱ πνευματικοὶ δεσμοὶ τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσων ἐν Ἑλλάδι τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ὑπῆρξαν καθοριστικοὶ διὰ τε τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐχύτεραν διάδοσιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἑλληνορωμαϊκὸν κόσμον. Ἡ ἑλληστική ἀφοσίωσις τῶν Φιλίππων, ἡ ἐνθουσιαστικὴ ἀναξήτησις τῶν Θεσσαλονικέων, ἡ προορταρευτικὴ διάθεσις τῶν Βερούσιων, ὁ ἀνυπόκριτος ορκετικισμὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ πρόθυμος ἀνταπόκρισις τῶν Κορινθίων εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐξηγοῦν τὴν ἀνύστακτον μέγιστην αὐτοῦ διὰ τὴν εὐστάθειαν τῶν ἐν Ἑλλάδι τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ μέγιστη αὐτῆ ἐξεδιηλώθη ὄχι μόνον δι' ἐπιστολῶν ἢ ἀποστολῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπισκέψεων αὐτοῦ, ὡστε ὁ ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν νὰ εἶναι καὶ ὁ κατ' ἐξοχίην ἀπόστολος τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Παῦλος θὰ ἐπιστηρίξῃ πρῶτιστα τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσας ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας διὰ πολλῶν ἐπιστολῶν, ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐν αὐταῖς ἐδραῖωσιν τῆς ὀρθῆς εὐαγγελικῆς πίστεως καὶ παραδόσεως. Τοῦτο καὶ ἐπετεύχθη, εἰς τὸσοπον ὡστε ἡ ἐν Ἑλλάδι τοπικὴ Ἐκκλησία νὰ διακατέχη «μετὰξὺ τῶν ὀρθοδόξων αυτοκεφαλῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν τὸ ἐξαιρέτον προνομίον ὅτι ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ αὐτῆς οὐδέποτε ἐγεννήθη, ἐγαλουχήθη ἢ ἐξεστράφη αἰρετικὴ ἔκτροπή ἢ σχισματικὴ διάσπασις πρὸς ἀλλοίωσιν ἢ παραφθοράν θεμελιώδους ἀρχῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἢ καὶ βασιλικῶν πτυχῶν τῆς κανονικῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας».

Εἶναι διὰ ταῦτα εὐεξήγητον διατὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι τοπικὴ Ἐκκλησία κατώρθωσε νὰ διαδραματίσῃ σημαντικὸν ρόλον

εις την πορεία της καθόλου Ἐκκλησίας, ἥδη ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς καὶ κατὰ τοὺς ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθήσαντας αἰῶνας. Ἡ παρουσία πολλῶν ἐξ Ἑλλάδος ἐπισκόπων, τόσον εἰς τὰς Οἰκουμενικάς, ὅσον καὶ εἰς τὰς τοπικὰς Συνόδους, ἀποτελεῖ τὴν ἀδιάψευστον ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων.

Τὴν καθαρότητα τῆς ἀποστολικῆς τῆς πίστεως καὶ παυδόσεως διεφύλαξεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία καὶ κατὰ τὰς μακρὰς περιόδους βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ δουλείας αἰῶνων.

Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικόν ὅτι, παρὰ τὴν δυναστικήν συμπεριφορὰν τῶν Σταυροφόρων καὶ τὴν ἀθέμιτον προπαγάνδαν τῆς λατινικῆς Οὐνίας κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς Φραγκοκρατίας εἰς μεγάλας περιοχὰς τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου, οἱ πιστοὶ παρήμενον προσηλωμένοι εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν καὶ περιεφρόνησαν τὰ καταπιεστικά μέτρα τῶν φράγκων, διὰ καὶ ἡ Οὐνία οὐδεμίαν εὐρεν ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων. Ἡ ἀνύστακτος μέριμνα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς Μητροῦς Ἐκκλησίας, διετήρησεν ἀγρυπνον τὴν ὀρθόδοξον συνείδησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς διοικητικῆς διοργανώσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησιῶν σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς: αἱ ἰδρυθεῖσαι κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίαι, ἀκολουθοῦσαι τὸ διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου (325) εἰσαχθέν μητροπολιτικὸν σύστημα, ἀδρανιώθησαν εἰς τὰς ἀκολουθούσας ἑξ μεγάλας Μητροπολιτικάς Ἐπαρχίας: α) τῆς Ἀχαιῆς (μητροπόλις ἡ Κόρινθος), β) τῆς Μακεδονίας (μητροπόλις ἡ Θεσσαλονίκη), γ) τῆς Θεσσαλίας (μητροπόλις ἡ Λάρισα), δ) τῆς Κρήτης (μητροπόλις ἡ Γόρτυνα), ε) τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου (μητροπόλις ἡ Νίλως ἡ Γόρτυνα), ε) τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου (μητροπόλις ἡ Νικόπολις), στ) τῆς Νέας Ἡπείρου (μητροπόλις τὸ Δυρράχιον). Δὲν περιλαμβάνεται ἡ Ἐπαρχία Νήσων τοῦ Αἰγαίου διότι αὕτη ὑπῆγετο εἰς τὴν Ἀσιανὴν Διοίκησιν. Εἰς ἕκαστην Μητροπολιτικὴν Ἐπαρχίαν ὑπῆρχον πολλαὶ ἐπισκοπαί, αἱ ὁποῖαι εἶχον μὲν τὴν ἐσωτερικὴν ποιμαντικὴν αὐτοτέλειαν, ἀλλ' ἀνεγγνώριζον τὴν αὐθεντίαν τῆς προεδρευομένης ὑπὸ

τοῦ Μητροπολίτου Ἐπαρχιακῆς συνόδου. Ἡ κατὰ τοὺς ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνας ὑπαγωγή τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Πατρικοῦ Θρόνου κατέστησε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος λειτουργικὴν γέφυραν ἐπικοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 732 (ἢ 733) ἀπόστασις τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰσλαμικοῦ ἐκ τῆς Δύσεως, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου, καὶ ἡ ὀδυστικὴ ὑπαγωγή αὐτῶν ὑπὸ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐδημιούργησε νέας προοπτικὰς διὰ τὴν διοικητικὴν διάρθρωσιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος. Τὴν ἐξέλιξιν τῆς «τρέσεως» τῶν Μητροπόλεων καὶ Ἐπισκοπῶν τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ὑπαγωγὴν αὐτῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν διὰ τῆς μελέτης τῶν διασωθέντων «Τακτικῶν» (= Notitiae Episcopatum) τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνσωματωθεῖσαι πλήρως εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἑλλάδος ἠκολούθησαν ἕκτοτε πλέον τὸν κοινὸν ἐκκλησιαστικὸν βίον, παρῆγονται ἀμέριστον τὴν βοήθειαν αὐτῶν πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀναφυομένων δυσχερῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων. Λίαν χαρακτηριστικὴ τυγχάνει ἡ στάσις τὴν ὁποῖαν ἐτήρησαν αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ Ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας (726-843). Ἐτάχθησαν κατὰ τὴν Εἰκονομάχων καὶ ὑπερήσπισαν τὴν τιμὴν τῶν ἱερῶν εἰκότων.

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἐν Ἑλλάδι βίος λαμπρύνεται κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς ἀκμῆς σπουδαίων μοναστικῶν κέντρων, ὅπως τοῦ Ἁγίου Ὁρους (I' αἰὼν καὶ ἑξῆς) καὶ τῶν Μετεώρων (ΙΔ' αἰὼν), χωρὶς βεβαίως νὰ παραβλεψοῦμεν τὴν ὑπαρξίν καὶ ἄλλων Μονῶν (Ὁρίου Λουκᾶ) εἰς ἀλόκληρον τὸν ἐλλαδικὸν χώρον, ἡπειρωτικῶν καὶ νησιωτικῶν (Πάριος). Ἡ συμβολὴ τῶν Μονῶν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θεολογικῶν γραμμάτων καὶ τῆς χριστιανικῆς τέχνης ὑπήρξεν ἀξιόλογος καὶ εὐεργετικὴ διὰ τὸν ὀρθόδοξον κόσμον ἐνῶντερον.

Ἡ πορεία τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν κανονικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τόσον κατὰ τὴν περιόδον τῆς Φραγκοκρατίας (17-18 αἰώνας), ὅσον καὶ κατὰ τὴν μακαίωνα τουρκικὴν δουλείαν (1453-1821), ὑπῆρξε κοινὴ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἡμοδόξων Ἐκκλησιῶν. Συνεχῆς ὑπῆρξεν ἡ προσπάθεια μεγάλων πνευματικῶν μορφῶν τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καὶ τοῦ Μοναχισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου νὰ συμβάλουν διὰ τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς αὐτῶν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς διατήρησιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἑθνικῆς αὐτοσυνειδησίας τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ὄντως θαυμαστά. Ὁ Ἑλλαδικὸς λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία του ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Β. Ἡ Αὐτοκράτορας Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ἡ ἑθνικὴ παλιγγενεσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία ἐθεμελιώθη διὰ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 «διὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν καὶ τῆς Πατρὸς τὴν ἐλευθερίαν», διεμύρφωσε νέα παλαιοὶα διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας. Αἱ ἀπελευθερωθεῖσαι ἐκ τῆς δυναστικῆς τουρκικῆς κυριαρχίας περιόχαι τοῦ εὐρυτέρου ἑλλαδικοῦ χώρου ἀντιμετώπιζον ἀνυπερβλήτους δυσχερείας τόσον διὰ τὴν ἄμεσον ἐπικωνωνίαν μετὰ τῆς ἡμετεροῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητροῦς Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πιεστικῶν ἀναγκῶν στελεχώσεως τῆς Ἱεραρχίας τῶν μητροπόλεων, ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ἐπισκοπῶν τῶν ἀπελευθερωθεῖσων περιόχων. Ἐν τούτοις, αἱ περιστασιακαὶ αὐταὶ δυσχερείαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξοικονομηθοῦν κατὰ τὴν κλίσιμον περιόδον τοῦ ἀγῶνος διὰ συμβατικῶν εὐθυμίσεων, ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς πρῶτον ὑπὸ τῶν θιασωτῶν τῆς ἐκκοσμηκευμένης κεραικῆς θεωρίας, Ἑλλήνων καὶ Βασιλέων, τοῦ Διαφωτισμοῦ διὰ τὴν ἀποκοπὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία, μετὰ τὴν ἑθνικὴν τῶν Ἑλλήνων ἀνεξαρτησίαν, ἐπέτρωτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς ὀδυνηρὰς περικοπείας, διὰ τῆς μονομεροῦς, βεβιασμένης καὶ ἀντικανονικῆς ἀνακηρύξεώς της ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας τὸ ἔτος 1833 εἰς Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν. Ἡ αὐτονομίμων, ἀσθάβητος καὶ ἀντικανονικὴ αὕτη ἀνακηρύξις τοῦ αὐτοκεφάλου, ἔργον τοῦ ἐκ τῆς ἀντιβασιλείας Μάουρελ (Maurel) καὶ τοῦ συνεργοῦ αὐτοῦ Θεολογικοῦ Φαριμακίδου, εἶργεν ὡς ἄμεσον ἐπακόλουθον τὴν διακοπὴν τῶν κανονικῶν σχέσεων ὅχι μόνον μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησιαστικῶν Ἐταρχιῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ὁ ἔχων τὴν εὐθύνην τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων, ἐκ τῆς τριανδρίας τῆς ἀντιβασιλείας, Γκέοργκ Λοὶντβιχ φὸν Μάουρελ —καθηγητῆς διαπρεπῆς τόσον τοῦ γερμανικοῦ, ὅσον καὶ τοῦ γαλλικοῦ δικαίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου, ἀλλὰ καὶ ἀξιόλογος κοινωνιολόγος—, προεστάντης τὸ θρήσκευμα, ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὡς πρὸς τὰς περὶ κράτους ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄγνοῶν τὸ κανονικὸν δίκαιον καὶ τὴν μακαίωνα παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε τὴν κατάργησιν τῆς αὐτοτελείας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας καὶ τὴν πλήρη ἐξάρτησιν αὐτῆς ἐκ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἐμενεν οὕτω πιστὸς ὁ Μάουρελ εἰς τὰ προτεσταντικὰ πρότυπα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ καθίστα τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ὑποτέλη εἰς τὴν μοναρχικὴν ἐξουσίαν τοῦ Βασιλέως, μὴ ἀφροστρέφους τῆς ἥδη παλαιότερον κεραικῆς ἐν τῇ Δύσει ἀρχῆς: «*cujus regio, ejus religio*» (= οὕτως τὸ κράτος, ἐκείνου καὶ ἡ θρησκεία).

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν καὶ προϋποθέσεων συνετάγη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν Νεαπλῶ τὴν 23ην Ἰουλίου (4ην Αὐγούστου) 1833 ἡ περιλάλητος «Διακήρυξις Περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας». Πρόκειται περὶ Βασιλικῆς Διατάγματος, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς τριμελοῦς Ἀντιβασιλείας ἐν ὀνόματι τοῦ

ἀνηλικίου Βασιλέως Ὄθωνος, καὶ ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον Κανονιστικὸν Νόμον τῆς ἀντικανονικῶς ἀνακηρυχθείσης Ἀυτοκρατορίας Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὡς ἄνω «Διακήρυξις» ἀποτελεῖ, κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, πιστὴν κατὰ λέξιν ἀντιγραφήν ἐκ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τοῦ ἔτους 1818 τοῦ Βαυαρικοῦ Κοινοτογίου (παρὰ τὰ περὶ «προσωπικίας» αὐτῆς λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Μάουερ). Σύνκειται δὲ ἐξ ἄρθρων 25, ἅπανα σχεδὸν ἐξ ὀλοκληροῦ διέπονται ὑπὸ πνεύματος προεστρατιτικοῦ καὶ ἀπολύτου κεραισμοῦ. Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ διοικητικὸν μέρος εἶναι ὁ Βασιλεὺς (ἄρθρ. 1). Ἡ δὲ Ἐκκλησία διοικεῖται ὑπὸ διαρκῶς πενταμελοῦς Συνόδου, ἣτις φέγει τὸν τίτλον: «Ἱερά Σύνοδος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος», τὰ μέλη τῆς ὁποίας διορίζονται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως (ἄρθρ. 2-3) καὶ ὀγκύονται «πίστιν εἰς τὸν Βασιλέα...», κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθήκοντων αὐτῶν (ἄρθρ. 8). Εἰς τὴν Σύνοδον «παρεδεδρευε» ὁ Βασιλικὸς Ἐπίσκοπος, διοριζόμενος «παρὰ τοῦ Βασιλέως», πᾶσα δὲ πρῶξις τῆς Συνόδου «γενομένη ἐν ἀπουσίᾳ του εἶναι ἄκυρος» (ἄρθρ. 6-7). Οὐδεμίαν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου δύναται νὰ κοινοποιηθῇ ἢ νὰ ἐκτελεσθῇ ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς Κυβερνήσεως (ἄρθρ. 9). Οἱ Ἀρχιερεῖς διορίζονται «παρὰ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ πρότασιν τῆς Συνόδου» καὶ κἀτὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετατίθενται, παύονται ἢ ἐκπίπτουν τῆς θέσεώς των (ἄρθρ. 16). Πᾶσα ἀλληλογραφία ἢ ἄλλοις σχέσις τῆς Ἱεράς Συνόδου ἢ ἄλλου τινός «τῶν ἐκ τοῦ κληροῦ» πρὸς «ἐξωτερικὰς κοσμικὰς ἢ Ἐκκλησιαστικὰς Ἀρχάς» δὲν εἶναι ἐφικτὴ παρὰ μόνον «διὰ τῆς ἀνηκούσης Γραμματείας τῆς Ἐπικοινοῦ» (ἄρθρ. 19).

Εἶναι νομιζόμεν ἱκανὰ τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα, ἐκ τῆς «Διακηρύξεως» τοῦ 1833, διὰ τὰ ἀντιληφθῆναι πᾶς τις περιποιίας «ἀνεξαρτησίας» ὠμίλει καὶ ἔγραψεν ὁ Μάουερ καὶ διὰ τοιαύτας «ἐλευθερίας» ἐπιχειροῦται τὴν Ἀυτοκράτειαν καὶ διὰ τῆς «Κακοκέρφαλον» — καταστάσαν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίαν! Τὰ ἀκολουθήσαντα δύο Διατάγματα: 1) «Περὶ τοῦ τρόπου τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου» τῆς 15ης (27ης) Αὐγούστου 1833, καὶ 2) «Περὶ προσωρινῆς διακρίσεως τῶν

Ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου» τῆς 20ῆς Νοεμβρίου (2 Δεκεμβρίου) 1833 ὀλοκληρώσαν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος «ἀνεξαρτησίαν» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Δεσμία τοῦ ὅλου αὐτοῦ πολιτικοῦ καὶ νομοθετικοῦ πλῆγματος, ἢ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία οὐδεμίαν ἰδύνατον νὰ ἀναπτύξῃ προσωποῦσαν, οὐδέ τὴν κανονικὴν τάξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας νὰ διασφαλίσῃ ἐπιτήγγανεν. Ἀτεκότητι αὐθαιρέτως τοῦ κέντρου διοικήσεως αὐτῆς καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ κοινωσίας, ὡς καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ κατὰστασὶς αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ μίαν δεκαεπταετίαν (1833-1850), διότι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ ὅσα ἀντικανονικὰ ἐπραξεν ἡ Ἀντιβασιλεία. Ὁρθῶς λοιπὸν πρᾶττον διέκοψε πᾶσαν μετὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας ἐπικοινωνίαν.

Τὴν ἄρσιν τοῦ ἀδιεξόδου ἐπεδίωξεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐξήτησε τὴν «ἀναγνώρισιν» τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ ἀναμενομένη εὐκαιρία ἐπικοινωνίας πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον ἐδόθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1849. Εἰς τὴν κηδείαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος Τακτοῦ Νέβουλου (+ 17 Δεκεμβρίου 1849) πατέστη ὁ Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Δ' καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ νὰ τιμήσῃ τὸν Πατριάρχην, διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ παραστήμου τοῦ Σωτήρος. Ἡ ἀποστολὴ ἀνετέθη εἰς τὸν καθ' ἡγήτην τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἀρχιμανδρίτην Μισαήλ Ἀποστολίδην. Ὁ τότε Πρωτόδικος «τῆς Ἱεράς Συνόδου τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος» Εὐβόλιος Νεόφυτος, δραττόμενος τῆς εὐκαιρίας, ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὅστις ἐδέχθη «χαριέντως» τὸ παρὰδοχικὸν καὶ ἠνυχαιότατον τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησιν, διὰ τοῦ ἐπιτεταγμένου τῆς Ἑλλάδος Π. Δεληγιάννη. Ἀλλὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Νεοφύτου ἐπέστρεψεν ἀθικτον πρὸς τὸν κομιστὴν αὐτῆς, διότι ἠγγύει καὶ τὸν Πρωτόδικον καὶ τὴν Σύνοδον τῆς ὁποίας οὗτος πρὸςδευεῖ, «οὐδέποτε γὰρ περὶ συστάσεως τοιαύτης Συνόδου λόγος ἐγένετο πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν»,

έτόνισαν ὁ Πατριαρχὴς πρὸς τὸν κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς. Λαβοῦσα γνῶσιν τῶν ἀνωτέρω ἢ Κυβέβησις ἀπέστειλεν ἀμέσως (30 Μαΐου 1850) πρὸς τὸν Πατριαρχὴν «ἐπίσημον ἐν μεμβράνας» γράμμα, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐζητεῖτο ἐν ὀνόματι τοῦ ἱεροῦ Κληρου τῆς Ἐλλάδος ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἐν Ἐλλάδι Ἐκκλησίας καὶ τῆς Συνόδου αὐτῆς.

Ὁ Πατριαρχὴς σπεκάλασεν ἀκολούθως, κατ' Ἴουλιον τοῦ 1850, μεγάλην Σύνοδον (συνεδρία 16ης, 20ῆς, 24ης καὶ 29ης Ἰουλίου) εἰς ἣν μετέσχον πέντε πρῶην Οἰκουμενικοὶ Πατριαρχαί, ὁ Τεροσολύμων Κύριλλος καὶ τὰ μέλη τῆς Πατριαρχικῆς Συνόδου (12 ἀρχιερεῖς).

Ἡ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Σύνοδος ἐξέδωκε τὴν 29ην Ἰουλίου 1850 τὸν *Συνοδικὸν Τόμον*, διὰ τοῦ ὁποῖου αἱ ἐν Ἐλλάδι Ἐκκλησιαστικαὶ Ἐπαρχίαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου *ἀνεκηρύσσοντο* εἰς Ἄυτοκέφαλον Ἐκκλησίαν. Περιέχει δέ ὁ Τόμος οὗτος ἐπὶ κανονικοῦς ὁδούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδράζονται αἱ θεμελιώδεις κανονικαὶ ἀρχαὶ τῆς διοργανώσεως τῆς ἀγχιουπτάτου Ἄυτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος. Ἄυτη θά ἔχη ὑπερτάτην Ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν Σύνοδον διαρκή, τῆς ὁποίας πρῶεδρος θά εἶναι ὁ κατὰ καιρὸς «Ἐργάτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν» καὶ μέλη Ἀρχιερεῖς, πρῶσκαλουμένους ἀλληλοδιαδόχως «κατὰ τὰ πρῶβεία τῆς χειροτονίας». Ἡ Σύνοδος ἀφείλει νά διοική τὴν Ἐκκλησίαν «κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροῦς Κανόνας ἐλευθέως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπιμβάσεως». Ἡ ὀνομασία τῆς Συνόδου θά εἶναι: «Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος». Οἱ Ἀρχιερεῖς ἱερουργοῦντες ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν μνημονεύουσι τῆς Ἱεράς Συνόδου, ὁ δέ Πρῶεδρος «πάσης Ἐπισκοπῆς Ὁρθοδόξων». Ἐν τοῖς ἱεροῖς Διπτύχοις ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀφείλει νά μνημονύη «τοῦ τε κατὰ καιρὸν Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν τριῶν Πατριαρχῶν κατὰ τάξιν, καθὼς καὶ πάσης Ἐπισκοπῆς Ὁρθοδόξων», ἵνα διατηρῆται ἡ κανονικὴ ἐνότης πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ τὰς λοιπὰς Ὁρθοδόξους τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας,

«κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροῦς Κανόνας καὶ τὰ Πατροπαράδοτα ἔθιμα τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας». Τὴν διατήρησιν τῆς τοιαύτης κανονικῆς ἐνότητος ἐκφράζει ἐπίσης ἡ ἀλήθεια τοῦ ἁγίου Μύθου παρὰ τοῦ Πατριαρχείου ὑπὸ τῆς ἐν Ἐλλάδι Ἐκκλησίας. Ὁρίζει δέ ἐπὶ πλέον ὁ Τόμος, ὅτι διὰ τὰ γενικά ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα ἡ ἐν Ἐλλάδι Ἱερά Σύνοδος θά ἔχη τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον θά παρέχη προθύμως τὴν σὺμπραξίν του, «πρὸς κρείττονα οικονομίαν καὶ στηριγμὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, πρὸ 150 ἐτῶν, ὑπῆρξεν ἀληθῶς βαρυσήμαντον γεγονός ἐξ ἐποχέως ἱστορικο-κανονικῆς. Ὡς καὶ ἄλλοτε (1974) ἐσημειώσαμεν, «τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου ἀπέβλεπεν εἰς τρία τινά: πρῶτον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κανονικῆς ἐνότητος μετὰ τῶν ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ Ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἀνακηρύσσει εἰς Ἄυτοκέφαλον Ἐκκλησίαν ἐπὶ κανονικῶν βάσεων» δεύτερον εἰς τὸ νά καταστήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ἐλευθέραν ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐξουσίας· καὶ τρίτον τέλος εἰς τὸ νά καθορίσῃ τὰς θεμελιώδεις κανονικὰς ἀρχὰς αἱ ὁποιαὶ δέον ὑποχρεωτικῶς νά πρυτανεύουν κατὰ τὴν ἀσκησιν τῆς διὰ τοῦ «Ἄυτοκεφάλου» παρσχωρηθείσης συνοδικῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας».

Τὴν ἔκδοσιν τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου ἐδέχθησαν, σχεδὸν πάντες, οἱ ἐν Ἐλλάδι μετὰ χαρᾶς ἰδιαξούσης (ἐξαιρουμένου τοῦ τοῦ Φαρισαϊκοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ). Ὁ βασιλεὺς Ὁθων μάλιστα, ὑποδεχόμενος τὴν πρῶτην κατασταθεῖσαν κανονικὴν Ἱεράν Σύνοδον «τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος», ἐδήλου τὰ ἐξῆς σημαντικὰ πρὸς τοὺς συνοδικοὺς ἀρχιερεῖς: «τὴν ἐπανάληψιν τῶν κανονικῶν σχέσεων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν ὀμοδόξων Ἐκκλησιῶν θεωρῶ ὡς ἐν τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας μου λαμπροτέρων συμβεβηκότων». Διὰ Βασιλικῶν Διατάγματος τῆς 11ης Ἀυγούστου 1850 ὠρίσθη, κατὰ πρότασιν τῆς Ἱεράς Συνόδου,

2

όπως κατά την 20ήν Ανυούστου τελεσθῆ δοξολογία εἰς ὄλους τοὺς ναοὺς τῆς Ἑλλάδος «ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ τῆς κανονικῆς ἀναγνωσίσεως πράξει», καὶ ἀναγνωσθῆ ὁ Συνοδικὸς Τόμος. Ταῦτα καὶ ἐγένοντο. Τὴν δὲ 2αν Σεπτεμβρίου 1850 διὰ Β. Διατάγματος ὁ Πρόεδρος τῆς Συνόδου, Ἐπισκοπος Ἀττικῆς Νεόφυτος, μετανομήσθη «Μητροπολίτης Ἀθηνῶν» (ὡς ἀναφέρεται ἤδη εἰς τὸν Συνοδικὸν Τόμον).

Ἡ ἀντίδρασις τοῦ Φαρισαίου κατὰ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου ὑπῆρξεν ὀξυτέρα καὶ ἐξήτει τὴν ἀπορρηξίν του, συνεγράφη μάλιστα καὶ σχετικὴν συγγραφήν τὴν ὅποιαν ἐδημοσίευσεν ἀνωνημῶς τὸ 1852 (23 Ἀπριλίου), ὑπὸ τὸν τίτλον: «Συνοδικὸς Τόμος ἢ περὶ ἀληθείας» (ὁ ἐπικαλούμενος «Ἀντίτομος»). Ἀποδοχὴ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου ἐσημειώθη, κατὰ Φαρισαίῳν, προδοσίαν κατὰ τοῦ Ἑθνους! Τὰς πεπλανημένους γενικώτερον ἀντιλήψεις περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῦ Φαρισαίου ἀντέκρουσεν ὁ «σοφὸς» Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἐν καταστάθει ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1834 (εὐχρίσκειτο πρότερον ἐν Ρωσίᾳ). Ὁ διεξαχθεὶς μετὰξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ἀγών, κυρίως διὰ συγγραμμάτων, ὑπῆρξε σφοδρὸς, καὶ ἀπερῦτη τὴν σύγκρουσιν τῶν δύο ἐν Ἑλλάδι κόσμιον, τῶν συντηρητικῶν - παραδοσιακῶν (Οἰκονόμος) καὶ τῶν φιλελευθέρων (Φαρισαίου), οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ οἱ φρεῖς τῶν νέων ἐκ τῆς Δύσεως θεωριῶν διὰ τὰς σχέσεις Ἑκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Τὸ ἐπικρατήσαν κλίμα εἴχεν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καθυστερήσασιν — ἐπὶ διετίαν ὀλην — ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου — ἐκδόσεως τῶν βασικῶν Καταστατικῶν Νόμων Σ' καὶ ΣΑ', ἵτις καὶ ἐγένετο τὴν 10ην καὶ 24ην Ἰουλίου 1852 ἀντιστοίχως (ὁ Σ' διαλαμβάνει «περὶ Ἐπισκοπῶν καὶ Ἐπισκόπων καὶ περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦς Ἐπισκόπους τελούντος κλήρου», ὁ δὲ ΣΑ' εἶναι «Νόμος Καταστατικὸς τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»).

Τὰ ὄνειρα, βεβαίως, καὶ αἱ ἐλπίδες ὄλων ἐκείνων οἱ

ὅποιοι ἀνέμενον τὴν κανονικὴν τῶν παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων γύθμιον — ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὄρων τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου — διεψεύσθησαν! Καὶ τοῦτο διότι οἱ νόμοι Σ' καὶ ΣΑ' ἀποτελοῦν ἐν πολλοῖς — πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων — ἀντιγραφήν καὶ ἐπανάληψιν τῶν διατάξεων τῆς «Διακηρύξεως» τοῦ 1833! Αἱ ἐξαιρέσεις ἀναφέρονται: α) εἰς τὴν ὄνομασίαν τῆς Συνόδου: «Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (σὺγὶ δὲ «... τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος»), β) εἰς τὸ ὅτι ὠρίσθη μόνιμος πρόεδρος τῆς Συνόδου ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν (καὶ τὰ δύο ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸν Συνοδικὸν Τόμον). Ἐτεβλήθη λοιπὸν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος νόθος πολυεπισκοπικὸν καθεστῶς, ὡς ἐκείνο τοῦ Μάουρεθ, εἰς τὴν διοικητικὴν αὐτῆς διοργάνωσιν. Προσπάθειαι τῆς Ἱεραρχίας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, κυρίως διὰ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων (ὑπόμνημα τοῦ 1868), ἀπέβησαν δυστυχῶς ἄκαδοι. Ἐτέρα σοβαρὰ προστάθεια κατεβλήθη τὸ 1914 διὰ τῆς μεγάλης Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπείας (νόμος 188 τῆς 21ης Μαγρίου, ἐπὶ πρωθυπουργίας Ἐλευθερίου Βενιζέλου).

Τὰ πολιτικά ὅμως γεγονότα τὰ ὅποια ἐπηρεάσθησαν ἐν Ἑλλάδι («ἀνάθεμα» τοῦ Βενιζέλου, διὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑκκλησίας), αἱ διεθνεῖς πολιτικαὶ συνθήκαι, ὡς καὶ ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ τοῦ 1922, ἐπὶ πλεόν δὲ ἡ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διάλυσις τῆς Ἱεραρχίας, ἡ ὅποια συνήλθεν ἐν Ἀθήναις (1922) πρὸς διαμαρτυρίαν διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, δέν ἐπέτρεψαν δυστυχῶς τὴν πραγματικοποίησιν τοῦ συντελεσθέντος σημαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐπιτροπείας.

Ἡ ἐκλογὴ ὡς νέου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν (8 Μαγρίου 1923, χειροτονία 10 Μαγρίου) τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ καὶ καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, διήνοιξε νέας προοπτικὰς πρὸς ἐπιλύσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων. Ὁ Ἀρχιεπισκοπικὸς ἐξήτησε καὶ ἐπέτυχε παρὰ τῆς Συνόδου τὴν σύγκλησιν ἐπισημῶς

της Τεραρχίας της Έκκλησίας της Ελλάδος «πρός κατακύρωσιν της έπελθούσης διά της έκλογής αυτού ειρήνης της Έκκλησίας και άνωθεώρησην των διεπόντων την διοίκησιν αυτής νόμων» (νόμοι Σ' και ΣΑ'). Η κυβέρνησις έπεισθη διά την σύγκλησιν της Τεραρχίας. Συνελθούσα δ' αύτη την 3ην Απριλίου, εξέδωκε ψήφισμα τό όποϊον έκυρου την έπελθούσαν λύσιν του έκκλησιαστικού ζητήματος (έκ του «άνωθέματος» Βενιζέλου) και έπελήφθη της άνωθεώρησης του Καταστατικού νόμου της Έκκλησίας της Ελλάδος, άποφασίσασα μάλιστα την κατάργησιν των νόμων Σ' και ΣΑ', διά νά καταστή αύτοτελής η Έκκλησία και άπάλαιψή των δεσμών της πολιτείας.

Ο ύπό της Έπαναστάσεως του στρατηγού Ν. Πλαστήρα έκδοθείς την 31ην Δεκεμβρίου 1923 «Καταστατικός Νόμος της Αυτόκεφάλου Έκκλησίας της Ελλάδος» (Φ.Ε.Κ. 387Α) παρόσχεν εις την Έκκλησίαν την δυνατότητα νά στηρίξη επί βάσεων κανονικών την διοίκησιν αυτής. Διά του νέου Καταστατικού έβελιώθη τό ισχύον μέχρι τότε πολυεπικρατικόν σύστημα. Κατηργήθη η άλυγομελής Διαρχολικός Σύνοδος και άντ' αυτής ώρίσθη ως άνωτάτη «έν τώ Κράτει Έκκλησιαστική Αρχή» η Τερά Σύνοδος της Τεραρχίας της Έκκλησίας της Ελλάδος (άρθ. 2), συνερχομένη άρταξ του έτους τακτικώς την 1ην Οκτωβρίου και έκτάκτως όσάκις παρίσταται άνάγκη. Της Συνόδου προεδρεύει ό Αθηνών, ό όποϊος τιτλοφορείται τό πρώτον «Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος», οι δέ Αρχιερείς «Μητροπολίται» (άρθ. 18). Τήν Σύνοδον, κατά την άπουσίαν αυτής, άντιπροσωπεύει ό αρχιεπίσκοπος Αθηνών. Η έκλογή των Αρχιερέων γίνεται υπό της Τεραρχίας (άρθ. 23). Και εις άλλα θέματα, όπως τό της εκκλησιαστικής δικαιοσύνης, η Έκκλησία άπέβη έλευθέρα άπό της πολιτείας. Πρώκειται, άσφαλώς, περί «νίκης» της Έκκλησίας, μετά πάροδον σχεδόν ένός αιώνος (90 έτών) άπό της μασουρετικής «Διακηρύξεως» (1833).

Και ένώ τά της Έκκλησίας έβαιον όμαλώς έξελισσόμενα και βελτιούμενα, η έπελθούσα πολιτική μεταβολή (δι-

κυτογία Θ. Παγκάλου) άνέκοιψε τάς δημοθυγκίας προσηπαθείας της Έκκλησίας, προξενήσασα έντασιν εις τάς σχέσεις Έκκλησίας και Πολιτείας. Διά της βίας ήμπρότισε τους Τεράρχας νά πραγματοποιήσουν συνέλυσιν της Τεραρχίας και ό Αρχιεπίσκοπος άντέστη κατά των ένεργειών της δικαιοσύνης. Τήν 26ην Σεπτεμβρίου 1925 έδημοσιεύθη νομοθετικόν διάταγμα (Φ.Ε.Κ. 270Α) «Περί ορισάσεως Διαρκούς Τεράς Συνόδου και περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως του Καταστατικού Νόμου της 31 Δεκεμβρίου 1923 της Αυτόκεφάλου Έκκλησίας της Ελλάδος». Δι' αυτού επανιδρύετο η Διαρκής Τερά Σύνοδος (7 μέλη «έξ ών εις Πρώεδρος και έξ Συνεδροι», άρθ. 2. Πρώεδρος είναι ό Αρχιεπίσκοπος Αθηνών), λαβούσα ύπερξουσίας (έκλογή Αρχιεπισκόπου και άρχιερέων, άρθ. 7), και εκπροσωπούσα «τήν Άνωτάτην Έκκλησιαστικήν Αρχήν, ήτοι την Σύνοδον της Τεραρχίας υπό πύσαν έποψιν...» (άρθ. 1). Δέν κατηργήθη, βεβαίως, η Τεραρχία και ήτο εύτύχημα ότι η δικτατορία δέν έλάβεν υπ' όψιν τάς εισηγήσεις ώρισμένων περί επαναρφοράς έν ισχύϊ των νόμων Σ' και ΣΑ' του 1852.

Η Τεραρχία άντέδρασεν εις την έπιβολήν του νέου καθεστώς διοικήσεως της Έκκλησίας, συνελθούσα δέ άνεπισημως εις την Αρχιεπισκοπήν Αθηνών άπεράσισε νά μή δεχθή την έφαρμογήν του νόμου της 26ης Σεπτεμβρίου 1925 και νά επιδιώξη την επαναρφοράν του νόμου του 1923.

Αι υπό του Αρχιεπισκόπου και των Τεραρχών καταβληθείσα προσπάθειαι άπέδωκαν καρπούς. Τό 1931 έψηφίσθη ό νόμος 5187 («Καταστατικός νόμος της αυτόκεφάλου Έκκλησίας της Ελλάδος», Φ.Ε.Κ. 255Α) και τό έπομενον έτος 1932 ό κωδικοποιημένος νόμος 5438 (Φ.Ε.Κ. 265Α/17 Αυγούστου) προηγουμένως έδημοσιεύθη υπό τον αυτόν άριθμόν 5438 νόμος «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του νόμου 5187...» Φ.Ε.Κ. 178Α/1 Ιουνίου 1932). Διά των άνωτέρω νόμων επανεφερόντο, έν πολλοίς, έν ισχύϊ αι διατάξεις του νόμου του 1923.

Ολίγα έτη πρό της έκδόσεως του νόμου 5187/1931

έδημοσιεύθη ό νόμος 3615/1928 (Φ.Ε.Κ. 120Α/11 Ιουλίου) «Περί εκκλησιαστικής διοικήσεως των έν ταις Νέαις Χώραις τής Ελλάδος Μητροπόλεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου», διά του οποίου έπήγχετο ή διοικητική άφομοίωσις των μητροπόλεων των «Νέων Χωρών» (υπήρξε προηγουμένη συνεννόησις μετά του Οικουμενικού Πτριαρχείου). Τό πρόβλημα τής διοικήσεως των Μητροπόλεων των λεγομένων «Νέων Χωρών», δημιουργηθέν ενθός μετά τους νικηφόρους πολέμους του 1912/1913, έλύθη κανονικώς υπό του Πατριαρχείου διά τής εκδόσεως υπ' αυτού τής Πατριαρχικής Συνοδικής Πράξεως τής 4ης Σεπτεμβρίου 1928, δι' ής «πρωυμένου του επί των Έπιαρχιών τούτων άνωτάτου κανονικού δικαιώματος του Άγιοτάτου Πατριαρχικού Οικουμενικού Θρόνου, ή διοίκησις έν τοις επί μέρους των έπιαρχιών τούτων διεξάγεται έφ'εξής έπιτροπικώς υπό τής περιλημμένης Άγιοτάτης άδεικής Έκκλησίας τής Ελλάδος...».

Η «έπιτροπική» αυτή διοίκησις των Μητροπόλεων «των Νέων Χωρών» διενεργείται επί τη βάση των δέκα όρων τής Πράξεως, τοις οποίους όφείλει πάντοτε νά τηρή ή έν Ελλάδα Εκκλησία. Δέον ένταύθα νά τονισθί ότι πρόκειται περί γητής έντρολής διοικήσεως «έπιτροπικώς» των ως άνω Μητροπόλεων του Οικουμενικού Θρόνου, και όχι περί «άφομοιώσεως» αυτών μετά των άλλων έπιαρχιών τής Παλαιάς Ελλάδος, ως συνέβη μέ τήν Έπτάνησον τό 1866 και τήν Θεσσαλίαν (μετά τμημάτων τής Ηπείρου) τό 1882.

Τό Οικουμενικόν Πατριαρχείον διατηρεί πάντοτε επί των Μητροπόλεων των «Νέων Χωρών» τό άνωτάτον αυτού κανονικόν δικαίωμα (μνημόσυνον υπ' εκάστου Μητροπολιτου), ως εκ τούτου δε «αυτοδικαίως παρακολουθεί τήν υπό τής Έκκλησίας τής Ελλάδος τίθησιν των υπ' αυτού τεθέντων, διά τής Πατριαρχικής Συνοδικής Πράξεως, όρων τής έπιτροπικής διοικήσεως των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών».

Οι άρχιερείς των «Νέων Χωρών» μετέχουν τής διοικήσεως τής Άυτοκεφάλου Έκκλησίας τής Ελλάδος καθ' όν

ταχθώς τούτον «και μετά των αυτών δικαιομάτων» και οι Άρχιερείς τής Παλαιάς Ελλάδος, εις τήν Διαρκή μάστα ΣΎνοδον «κατ' ίσον άρτιμόν» (όρος Β').

Μετά τήν άνωτέρω γύθμισιν, ή Άυτοκέφαλος Έκκλησία τής Ελλάδος άπετελέσθη εκ δύο τμημάτων, συνεχίσασα τήν μετά του Οικουμενικού Πατριαρχείου άγαστήν αυτής συνεργασίαν.

Αι κατά τήν διάρκειαν τής δικτατορίας Μεταξά από του 1936 έπιβληθείσαι πολιτικά μεταβολαί έπληέασαν δυσμενώς τά εκκλησιαστικά τής Ελλάδος πράγματα (εκδοσις πλήθους αναγκαστικών νόμων και νομοθετικών διατάγτων, δι' όν έπήλγοντο πολλαί συμπληρώσεις ή τροποποιήσεις περί τήν διοίκησιν τής Έκκλησίας άναφερόμεναι).

Κατά τήν διάρκειαν τής νόμιστικής κατοχής τής Ελλάδος έδημοσιεύθη ό νόμος 671/1943, ό οποίος έργοποποιήθη πολλάς φοράς και έβεβλιώθη, ίσχυσε δε μέχρι τής έπιβολής τής δικτατορίας τόν Άργίλιον του 1967, ότε έξεδόθη τό νομοθετικόν διάταγμα 126/1968, διά του οποίου καταργήθη ό Καταστατικός Νόμος 671/1943. Καταλυθείσης τής δικτατορίας τό 1974, επανήλθεν έν ισχύι ό καταστατικός νόμος 671/1943 (ως είχε τό πρώτον δημοσιευθί) διά τής εκδόσεως του νομοθετικού διατάγματος 87/1974, όπερ καταργήθη τό 1977, διά τής εκδόσεως του νόμου 590/1977 (Φ.Ε.Κ. 146/31-6-77, τεύχος Α') «Περί Καταστατικού Χάρτου τής Έκκλησίας τής Ελλάδος». Ο νόμος ούτος ισχύει μέχρι και σημερον' άποτελεί δε τόν μόνον άυτοτελή Καταστατικόν Χάρτην τής έν Ελλάδα Εκκλησίας, όστις έφηφίσθη υπό τής Βουλής των Έλλήνων, διά κοινοβουλευτικής διαδικασίας. Ο νέος Καταστατικός έξασφαλίξει τήν νόμιμον και κανονικήν λειτουργίαν των διοικητικών Θεσμών τής Έκκλησίας, συμφώνως προς τήν γητήν έπιταγήν του Συντάγματος (άρθ. 3, παρ. 1), ενώ «καθορίζει σαφέστερον τήν θέσιν τής Έκκλησίας έν τώ Έλληνικώ Κράτει», επί τη βάση τής πασαδοσιακής άρχής τής «συναλληλίας».

Η Έκκλησία, λοιπόν, τής Ελλάδος, έχουσα τάς υπό

του νέου Καταστατικού Χάρτου αυτής καλώς προϋποθέσεις και διαθέσιμα ικανός πνευματικός και ηθικός δυναμείς, στηρίξιμένη δέ και εις την μακαρία ἀποστολικήν αυτής παράδοσιν, δύναται νά χωρήσῃ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καί ὁρθοπιστοῦσα πάντοτε τὸν λόγον τῆς ἀληθείας εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς πορείαν κατὰ τὴν ἀνατελειάσαν νέαν χλιετίαν.

Συνεπῶς, ἡ διοχλιετής ἱστορικὴ πορεία τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι μία ζῶσα μαρτυρία ὅχι μόνον τοῦ λυτρωτικοῦ μηνύματος τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ καί τῆς συνεχοῦς ὀρθοδόξου ἐμπειρίας τοῦ μηνύματος αὐτοῦ. Ἡ παύλειος ἀποστολική παράδοσις ὑπήρξε πάντοτε τό ἀμετάθετον κριτήριον τῆς πνευματικῆς ἀποστολικῆς αὐτῆς εἰς τε τὸν ἐλλαδικὸν καί τὸν μείζονα Ἑλληνισμόν, ἐν ἀγαστῇ πάντοτε συμπνοίᾳ καί ἐν ἐνεργῶ συναντησῶν, ἐν ἀγαστῇ πάντοτε συμπνοίᾳ καί ἐν ἐνεργῶ συναντησῶν μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, διὰ τὴν κοινὴν ἀντιμετώπιον τῶν πολλῶν παλῶν ἀντιξοοτήτων τοῦ αἰῶνος τούτου. Κατὰ τὴν προώπην χλιετίαν συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς κοινῆς πίστεως ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καί Δύσεως. Κατὰ τὴν δευτέραν χλιετίαν ἠγωνίσθη μετὰ μοναδικῶν ζήλων διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ὀρθοδοξίας τῆς πίστεως τόσο ἐναντι τῆς ἀφλάδαέλαφου καί ὀρθοδόξου ἀθεμίτου προσηλυτιστικῆς προπαγάνδας τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Οὐνίας καί τῶν ποροσταυτῶν Μισοσηναγίων, ὅσον καί ἐναντι τοῦ ἀλλοθρήσκου δυνασίου, διαφυλάξασα ἀκηλίδωτον τὴν παραδεδομένην πίστιν καί ἀκλόνητον τὴν πνευματικὴν συνοχὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος αὐτῆς.

Σήμερον, ἡ διοχλιετής πορεία ἀγώνων διὰ τὴν προβολὴν τῆς ὀρθοδοξίας τῆς πίστεως καί τὴν βίωσιν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος ἀποτελεῖ τὴν ἀτίμητον παρακαταθήκην τῆς ἱστορικῆς μνήμης τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, ἀλλὰ συγχρόνως καί τὴν ἰδιαίτερότητα τῆς πνευματικῆς ἀποστολῆς αὐτῆς διὰ τὴν ὑπερβάσιν τῆς πνευματικῆς συγχύσεως τῶν νεωτέρων χρόνων, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ὀδνηγρὰ διὰ τὴν εὐθυθμιον λειτουργίαν καί τοῦ ἰδίου αὐτῆς σώματος. Πράγματι, ἡ

Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἀπηλλαγμένη πλέον τῶν ἀντιροπῶν πιέσεων τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἐσωτερικὴν λειτουργίαν τοῦ σώματος αὐτῆς, διαθέτει τὸν ἀναγκαῖον δυναμισμόν διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς πνευματικῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν σύγχρονον ἐκκοσμημένην κοινωνίαν καί δύναται νά προβάλλῃ τὴν ἀξιοπιστοῦ μαρτυρίαν αὐτῆς πρὸς τοὺς ἔγγυς καί τοὺς μακρὰν, στοιχοῦσα τῷ ὑπερόχῳ ὑποδείγματι τοῦ ἀποστόλου τῶν ἔθνων Παύλου, διὰ τὴν προσαρμογὴν τοῦ λυτρωτικοῦ μηνύματος τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς τὰ σύγχρονα πνευματικὰ αἰτήματα τοῦ ἀνθρώπου.

1/9/1999

Ἐμμανουὴλ Ἰω. Κωνσταντινίδης
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

